

شناسایی مبانی و الگوی حقوق گردشگری حلال

بهرام حسن‌زاده

دکترای حقوق خصوصی، دانشگاه عدالت، ایران؛ مدیرکل آموزش و پژوهش سازمان ثبت اسناد و املاک کشور.

bahram_h_z@yahoo.com

قابل انتشار در دوره ۲۵، شماره ۶۷ (پاییز ۱۴۰۵) نشریه پژوهش‌های حقوقی

چکیده:

از جمله موضوعاتی که در راستای هم‌پوشانی نظام سیاسی و اقتصادی اسلامی باید در نظر گرفته شود، گردشگری است که امروزه در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و درآمدی در جهان به عنوان اقتصاد پاک به آن توجه می‌شود که ابعاد مختلف فرهنگی، اقتصادی، بازرگانی و سیاسی را به دنبال خواهد داشت که متأسفانه در ایران اهمیت درخور توجه به آن نشده است و بعضاً مردمان ایران به عنوان مصرف‌گرا گردشگر در خارج از مرزها در نظر گرفته می‌شوند تا میزبان جامع برای این صنعت نوپا. در حالی که جاذبه‌های مختلف فرهنگی، طبیعی، باستانی با علائق مختلف در ایران فراهم می‌باشد لکن سهم ایران از این صنعت بسیار ناچیز است. مبانی پایه و بنیادی گردشگری نیازمند شناسایی نظام حقوقی بر پایه تفکر اسلامی است که ارتباط ویژه‌ای با فقه اسلامی دارد. در خصوص توسعه رویکرد اقتصادی گردشگری نباید مباحث دینی و فرهنگی با چالش مواجه گردد و عند الزوم نیز در جهت جلوگیری از رکود این صنعت نوین، نقش زمان و مکان جغرافیایی و عرف‌های محلی باید با اهمیت تلقی و ارزش‌گذاری گردند، به نحوی که در حقوق گردشگری نوعی تکلیف و حق ایجاد شود تا به آسانی امکانات صنعت گردشگری در اختیار عموم قرار گیرد.

کلیدواژه: حقوق گردشگری، فقه، اسلام، طبیعت، سفر

مقدمه:

با توجه به ریشه اعتقادی و فرهنگی ملت ایران و نیازمندی های فکری و مذهبی ، لزوم تطبیق مبانی جهانی علوم مرتبط با روابط اجتماعی با فقه انکار ناپذیر است . یکی از پارامدهای اساسی در خصوص روابط اجتماعی موضوع گردشگری است . گردشگری از دیدگاه فقهی و حقوق داخلی و خارجی قابل تامل بوده و دارای حوزه گسترده ای می باشد . لکن ارزیابی و بررسی اصول و مبانی و مدل مشخص در گردشگری در نظم کنونی مغفول مانده است ، به نحوی که در دسته بندی قوانین و حقوق شناسی آن ، دسته ارتباطی با حقوق خصوصی و یا عمومی و یا حقوق داخلی و بین المللی ابهامات جدی وجود دارد . فارغ از این مباحث ، اصول، مبانی و ریشه های حقوق گردشگری ناشناخته مانده است و کمتر این موضوع در بین اندیشمندان مورد بررسی واقع گردیده است .

۱- کلیات و مبانی حقوق گردشگری حلال

حقوق گردشگری همانند سایر حقوق با توجه به اهداف و عملکرد و نتایج آن از مبانی و اصول متعددی تبعیت می نماید . برخی از این مبانی از جمله احترام متقابل و رفتار یکسان به گردشگران بومی ، محلی و بین المللی ، منطقه ای با حقوق شهروندی مشترکات فراوان دارد و برخی دیگر از این مبانی همچون احترام به عرف و عادات و فرهنگ بومی و محلی و اسلامی می باشد . حقوق گردشگری حلال به برخی از اعمال انسانی همانند خوردن ، آشامیدن ، نحوه برخورد با یکدیگر و روابط اجتماعی و رفتارهای محیطی سر و کار دارد که رعایت مقررات فقهی و دینی جهت مواجهه با این امور از ضروریات می باشد . احکام شرعی مجموعه قوانین و مقرراتی است که شارع و قانونگذار مقدس اسلام، برای اصلاح امور معاش و معاد مردم و جامعه تشریح کرده است. احکام شرعی به آن دسته از مجعولات و اعتبارات شرعی گفته می شود که به صورت مستقیم یا با واسطه به افعال بندگان تعلق گرفته است. بدیهی است که احکام شرعی از طریق ادله شرعی در دسترس بندگان قرار می گیرد^۱.

۱-۱- تعریف گردشگری

جهانگرد در معنای وسیع فردی است که حداقل یک شبانه روز خارج از منزل و اقامتگاه خود زندگی کند. قانون در تعریف ایرانگردی و جهانگردی مقرر نموده « منظور از ایرانگردی و جهانگردی عبارت است از هر نوع مسافرت انفرادی یا گروهی که بیش از ۲۴ ساعت بوده و به منظور کسب و کار نباشد^۲. سازمان جهانی گردشگری ، گردشگری را مجموعه ای از فعالیت های افرادی که به مکان هایی خارج از محل زندگی و کار خود به قصد تفریح و استراحت و انجام امور دیگر مسافرت می کنند و بیش از یکسال متوالی و پیاپی در آن مکان نمی مانند اطلاق می کند^۳. توریسم و توریست به بعضی از مسافرتها و مسافرینی گفته می شود که هدف آنها استراحت ، گردش ، سرگرمی، آشنایی

۱- محمد، فاضل لنکرانی، کفایة الاصول، ج ۵، قم ، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، ۱۳۹۰، ص ۳۱۳

۲- مجتبی، باری، حقوق گردشگری، تهران، انتشارات آوا، چاپ اول، ۱۳۹۷، ص ۱۹

۳- همان منبع، ص ۱۹

با آداب و رسوم مردم و ... می باشد واژه توریسم از کلمه (tour) به معنای گشتن اخذ شده که ریشه در لغت لاتین turns به معنای دور زدن ، رفت و برگشت بین مبدا و مقصد و چرخش دارد که از طریق زبان های فرانسه و انگلیسی به فارسی راه یافته است و معادل فارسی توریست ، گردشگر است .^۴

۱-۲ گردشگری حلال

عناوین اجتماعی زیادی در فقه اسلامی است که شناسایی ، طراحی و نهادینه نشده است و با احیای آن خیلی از مشکلات اجتماعی و سازمانی (در اسلام) رفع می شود و متأسفانه عناوین اجتماعی فقه و شریعت استخراج و مطابق نیاز روز نهادینه نشده است . اگر عنوان را از تمامی ابواب فقه جمع اوری کرده و نقش و اثرات و کارکرد آن را از نظر فقهی و شرعی بررسی کنیم و برای آن تشکیلات ایجاد کنیم افزون بر کارکردهای اجتماعی فراوان تاثیرات بسایر مثبتی بر فرهنگ و اخلاق جامعه می گذارد^۵ مطابق تعریف سازمان جهانی جهانگردی، گردشگری حلال نوع خاصی از گردشگری مذهبی است که تمام فعالیت‌های آن با توجه به قوانین اسلامی انجام می‌شود. لذا در تعریف گردشگری حلال می توان گفت ، **فرد گردشگر در مسافرت خود به سایر مناطق به اعتقادات دینی و رعایت تاکیدات مذهبی در طول سفر اقدام می نماید و صنعت گردشگری حلال نیز تمامی امکانات ، تسهیلات و بسترهای لازم در جهت این مقصود در اختیار مسلمانان قرار خواهد داد .**

۳-۱ عوامل موثر در توسعه گردشگری

گردشگری دارای ابعاد مختلف فرهنگی ، اجتماعی ، اقتصادی ، سیاسی می باشد و ایران اسلامی زمینه و بسترهای مناسبی را در جهت توسعه گردشگری دارا می باشد . به اختصار در توسعه و گسترش صنعت گردشگری علل و عوامل چندی موثرند که از جمله می توان به موارد ذیل اشاره نمود : گسترش شهر نشینی ، توسعه ارتباطات و سهولت دسترسی ، توسعه دانش و فرهنگ عمومی ، اصلاح قوانین کار و بهبود شرایط کار ، افزایش سطح درآمدها ، جاذبه های مذهبی و اماکن مذهبی ، تبلیغات و اطلاع رسانی مناسب ، امکانات و تسهیلات رفاهی ، جاذبه های طبیعی دریایی ، طبیعی ، کویر ، دشت و کوهستان ، زمان و اوقات فراغت همانند نوروز و ایام مذهبی ، میراث های تاریخی و باستانی ، فرهنگ و آداب و رسوم ، جاذبه های ورزشی ، قوانین و مقررات حقوقی^۶

۴- همان منبع ، ص ۲۰

۵- سید محمود ، هاشمی شاهرودی ، اندیشه های اسلامی ، انتشارات بنیاد فقه و معارف اهل بیت ، چاپ اول ، ۱۳۹۴ ، ص ۵۶

۶- بهمن ، کارگر ، توسعه شهر نشینی و صنعت گردشگری در ایران ، سازمان جغرافیایی نیروی های مسلح چاپ اول ، ۱۳۸۶ ، ص ۵

۱-۴ مصادیق گردشگری

مصادیق گردشگری بسیار متنوع می باشد. متخصصین صنعت گردشگری، گردشگری را به انواع مختلف تقسیم بندی نموده اند و بر اساس هدف گردشگر نامهای مختلفی بر آن نهاده اند.

۱- گردشگری فرهنگی: در این نوع گردشگری هدف آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم مناطق مختلف بومی و محلی سایر مناطق دنیا و استفاده از جذابیت های فرهنگی مردمان آن منطقه می باشد.

۲- گردشگری مذهبی: که علت اصلی سفر، اعتقادات دینی و مذهبی و مراجعه به امکان متبرکه از جمله سفر به حج و یا عتبات عالیات و امام زادگان و مساجد معروف و بزرگ و آرامش گرفتن در این مکان ها می باشد.

۳- گردشگری تفریحی: هدف از این نوع گردشگری، سپری کردن تعطیلات در خارج از محل سکونت و کار، انجام تفریحات مختلف است.

۴- گردشگری طبیعی: در این نوع گردشگری استفاده از امکانات طبیعی منطقه جغرافیایی همچون استفاده از دریا، ساحل، کوه، جنگل و سایر موارد در مواعید مختلف در طول سال استفاده می شود.

۵- گردشگری سلامت: هدف از گردشگری درمانی بهره گیری از امکانات درمانی، بهداشتی، پزشکی و زایمان تشخیصی مثل درمانگاه ها و بیمارستان، آب درمانی در مناطق کوهستانی، کویر درمانی و استفاده از گیاهان دارویی محلی و بومی برای بهبود وضعیت بیماران است.

۶- گردشگری تجاری: به آن سفر گردشگری اطلاق می شود که به منظور خرید و فروش کالا از جمله صنایع دستی، منسوجات، کالای فرهنگی، و یا سایر کالای بازرگانی انجام شود.

۷- در گردشگری علمی: هدف گردشگر موضوعات علمی و کسب تجربه و آموزش دانش تخصصی، شرکت در همایش ها، سمینارهای تخصصی و علمی و بازدید از نمایشگاه علمی و آموزشی است.

۸- گردشگری الکترونیک (الکترونیک توریسم) به آن نوع از گردشگری اطلاق می شود که در برگزیده اطلاعات و انجام بخش اعظم سفر به صورت مجازی می باشد.

۹- گردشگری جنسی که به قصد سفر با اهداف جنسی مثلا با قصد برقراری رابطه جنسی به خصوص با زنان روسپی انجام می شود. (این نوع گردشگری هرچند رایج لکن جزء مصادیق گردشگری حلال محسوب نمی شود).^۷

قرآن کریم در آیات زیادی به سیر و سفر در زمین برای عبرت گرفتن از سرگذشت پیشینیان و آگاهی از چگونگی آفرینش فرمان داده است، بطور مثال در قرآن آمده است: **قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظرو کیف کان عاقبه المکذبین:** پیش از شما سنت و قوانینی در میان مردم وجود داشت پس در زمین سیر کنید و سرانجام کار تکذیب کنندگان [حق] را بنگرید^۸ و یا در آیات

۷- باری، همان منبع، ص ۳۰ و ۳۱

۸- سوره آل عمران آیه ۱۳۷

دیگر بیان شده است: **قل سیروا فی الارض ثم انظروا کیف کان عاقبه المکذبین**: ای پیامبر [به مردم] بگو در زمین سیر کنید و بنگرید سرانجام کار تکذیب کنندگان (حق) چگونه بود^۹

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین: در زمین سیر کنید و سرانجام تکذیب کنندگان [حق] بنگرید^{۱۰}.
قل سیروا فی الارض ثم انظروا کیف کان عاقبه المکذبین: [ای پیامبر] [به مردم] بگو در زمین سیر کنید و به سرانجام و چگونگی کار مجرمان بنگرید^{۱۱}

قل سیروا فی الارض ثم انظروا کیف بدا الخلق: [ای پیامبر به مردم] بگو در زمین سیر کنید و بنگرید چگونه خداوند آفرینش را آغاز کرده است^{۱۲}

قل فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه الذین من قبل کان اکثرهم مشرکین: (ای پیامبر به مردم) بگو در زمین سیر کنید و به سرانجام گذشتگان که بیشتر آنان مشرک بودند بنگرید.

۲- مبانی قانونی و حقوقی گردشگری

قوانین جهانگردی، مبانی بنیادی حقوق این صنعت را دربردارد. معمولاً، این قانون سیاست توسعه جهانگردی را ارائه می‌کند و وظایف، ساختار و منابع تأمین مالی سازمان ملی جهانگردی (با دفتر منطقه‌ای جهانگردی) را تعیین می‌کند. به علاوه مقررات ویژه متعددی لازم است. این مقررات به استانداردها، شرایط صدور مجوز و روش‌های بازرسی هتل‌ها، رستوران‌های جهانگردی، آژانس‌های مسافرتی، راهنماهای تورها و دیگر اقدامات جهانگردی مرتبط می‌شود.

قوانینی که مختص صنعت گردشگری یک کشور نباشد و خطاب قانون گذار کلیه صنایع و بنگاه‌های اقتصادی باشد، قوانین عام گردشگری می‌گویند. برای نمونه قانون برنامه پنج ساله توسعه ایران را می‌توان قانونی عام دانست که به صورت پراکنده به صنعت گردشگری اشاره کرده است. حقوق گردشگری دارای منابع و موضوعات مختلفی می‌باشد. به طور کلی دو دسته حقوق برای گردشگران متصور است: حقوق خصوصی و حقوق عمومی. اما حقوق خصوصی که در قوانین مختلف داخلی برای بیگانگان وضع شده است کمتر جای بحث دارد. همچنین جرائمی که ممکن است گردشگر در ایران مرتکب شود و یا با آن مواجه شود طبق مقررات تابع قانون ایران است. با بیان این موضوع می‌توان گفت به گردشگران اتباع خارجی همانند اتباع ایرانی باید حقوق ذیل به معنی خاص اختصاص یابد. با توجه به مطالب بیان شده می‌توان گفت قوانین گردشگری به قوانین، دستورالعمل‌ها و مقرراتی گفته می‌شود که قانونگذار آنها را

۹- سوره انعام آیه ۱۱

۱۰- سوره نحل آیه ۳۶

۱۱- سوره نمل آیه ۶۹

۱۲- سوره عنکبوت آیه ۲۰

صرفاً برای صنعت گردشگری وضع کرده است. هر کشوری قانون خاصی برای صنعت گردشگری ندارد، اما نباید فراموش کرد به منظور بقا در بازار رقابتی گردشگری، نظام حقوقی یک کشور باید مقرراتی درباره تنظیم قراردادهای، جرائم و مجازات‌ها، قوانین ضد انحصار و نظام جبران خسارت انعطاف‌پذیری داشته باشد که پاسخگوی مسائل و موضوعات صنعت گردشگری باشد. اخیراً چین، نخستین قانون گردشگری خود را تصویب کرد. این قانون بیشتر به موضوعاتی که دامنگیر صنعت گردشگری در چین شده مانند مسایل پیرامون حقوق رقابت پرداخته است. البته در این قانون حقوق گردشگران نیز فراموش نشده و به آن پرداخته شده است. ایران نیز جزو کشورهایی است که قانون جامع گردشگری که مختص مسائل این صنعت باشد، ندارد^{۱۳}.

۱- **حقوق و حمایت‌های قضایی:** یکی از اصول مهم در گردشگری اصل رفتار و حقوق یکسان و مساوی با اتباع خارجی همانند اتباع ایرانی می‌باشد. هر جهانگرد برای طرح دعوی و استفاده از حقوق تجاری و مدنی در ایران باید دارای کد فراگیر اتباع خارجی باشد با کد فراگیر اتباع خارجی که به شخص خارجی تخصیص می‌یابد یک جهانگرد مثل تمام ایرانیان می‌تواند براحتی در دادگاه‌های ایران برای احقاق حق از دست رفته و یا بدست آوردن یک حق مشروع خودش اقامه دعوی کند و بیگانه بودن او موجب محرومیت او نباشد.

۲- **ممنوعیت و جلوگیری از بازداشت بدون اتهام:** جهانگرد باید وجود امنیت و آسایش را در یک کشور لمس نماید. اگر مقامات ایرانی بدون دلیل محکم و قانونی به دستگیری یک بیگانه اقدام کنند موجب می‌شود تا دیگران هم این حالت را برای خود تصور نمایند و از ورود به خاک ما پرهیز کنند.

۳- **حق احترام به شخصیت گردشگر:** اعطای حقوق به گردشگران ملزم به احترام به شخصیت، هویت و قومیت و باورهای آن می‌باشد. گردشگر به عنوان یک انسان دارای این حق طبیعی است که مورد کرامت قرار گیرد و این حق طبیعی نباید بهیچ وجه مورد ترض و یا بی‌توجهی فرار گیرد. جدای از این که او دارای چه زبان، دین، نژاد و تابعیتی باشد. کشور میزبان موظف است به این امر و موضوع خوب توجه کند.

۴- **حق شناخت و آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم:** یکی از اصول گردشگری موضوع تبلیغات و اطلاع‌رسانی می‌باشد. کشور میزبان وظیفه دارد تا مقدماتی را فراهم آورد که جهانگردان قبل از ورود به کشورش به گونه‌ای مناسب با قوانین و رسوم بسیار مهم دینی و یا ملی جامعه اش آشنا گردند.

۵- **حق برخورداری از خدمات و امکانات:** از جمله انگیزه‌ای هر سفر استفاده از امکانات، تسهیلات و تجهیزات رفاهی و فرهنگی آن کشور می‌باشد در این خصوص دولت میزبان ملکف است تا امکانات خوبی را جهت این امر فراهم نماید.^{۱۴}

۲-۱ حقوق گردشگری در قوانین مدنی

۱۳- مهدی، مقسومی، پایگاه شخصی و اطلاع‌رسانی، رجوع شود به نشانی <http://www.maqsoumi.ir>

۱۴- مقسومی، همان منبع

با بررسی قانون مدنی ایران مشاهده می گردد که تعریف خاصی از اتباع خارجی مختص گردشگری نشده است ، جهانگردان یکی از مصادیق اتباع بیگانه از نظر قانونی دانسته شده اند. در تمام سیستم های حقوقی برای آنان حقوق و تکالیفی در نظر گرفته اند . اما این حقوق و تکالیف در سرزمینهای گوناگون متفاوت می باشد . ماده ۵ قانون مدنی ایران مقرر می دارد: “ کلیه سکنه ایران اعم از اتباع داخله و خارجه مطیع قوانین ایران خواهند بود مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد .” و اصل ۲۲ قانون اساسی ایران مقرر داشته است “حیثیت ، جان ، مال ، حقوق ، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند .” منظور از اشخاص اعم از ایرانی و خارجی است . اصل سرزمینی بودن قوانین خصوصا قوانین جزایی مورد پذیرش تمام کشورها قرار گرفته است . بنابراین تمام کسانی که در ایران زندگی می کنند حتی بطور موقت باید از قوانین و مقررات ایران تبعیت نمایند. از سویی ما اصل قانونی بودن جرم و مجازات را هم در سیستم حقوقی خودمان پذیرفته ایم . بیگانه ای که از قوانین ایران با اطلاع نمی باشد تا چه حدی قوانین ما می تواند بر بیگانگان (جهانگردان خارجی) حاکمیت داشته باشد؟ با توجه به اختلاف نظر های شدید میان سیستمهای حقوقی در برخی از مصادیق از این که جرم است یا خیر ، این از وظایف کشور میزبان است تا قبل از ورود جهانگرد مجموعه ای از راهنما و مقررات لازم را در اختیار گردشگر قرار دهد. پس باید در بازنگری قوانین سابق و وضع مقررات جدید بطور متعادل رفتار کرد تا هم موجبات جلب جهانگردان را فراهم بیاوریم و هم از نظم عمومی و میراث فرهنگی خودمان حفظ و حراست نماییم. برای این امر باید بینیم مقررات ایران راجع به جهانگردی تا چه اندازه با اعلامیه های حقوق بشر تطابق و تعارض دارد. هر کشوری برای حفظ میراث فرهنگی و احترام به نظم عمومی و اخلاق حسنه مقرراتی را وضع می کند که تمام اتباع داخله و خارجه ملزم به رعایت آن می باشند^{۱۵}. در هر صورت موارد ذیل از مهمترین تکالیف گردشگران می تواند بشمار رود:

۱- احترام به اصول مسلم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

۲- رعایت قوانین و مقررات اصلی

۳- رعایت مقررات راهنمایی و رانندگی

۴- عدم دخالت در امور سیاسی

۵- عدم سوء نیت نسبت به آثار ملی و میراث فرهنگی

۶- احترام به آداب و رسوم ملی ، فرهنگی و دینی

۷- داشتن رابطه حسنه با اتباع ایرانی در طول اقامت خودش

۲-۳ حقوق گردشگری در قوانین تجاری

در قوانین تجاری به موضوع گردشگری به صورت خاص پرداخته نشده است و بیشتر مباحث قانون تجارت حول محور تجار حقیقی و حقوقی از جمله شرکتهای تجاری، اعمال تجاری، تکالیف و وظایف و اختیارات آنها و اسناد تجاری می باشد. از آنجا که صنعت گردشگری به عنوان یک صنعت عظیم تجاری شناخته شده می باشد لذا از این حیث فعالیت شرکتهای و موسسات ارائه خدمات گردشگری و مسافرتی از دیدگاه قانون تجارت حائز اهمیت است. در پیش نویس لایحه اصلاحی قانون تجارت نیز موضوع فعالیت تجاری بیان که در ارتباط با مباحث گردشگری موارد ذیل تصریح شده است.

- تصدی به هر نوع تاسیسات از قبیل مجتمع های تفریحی یا ورزشی، هتل ها و مهمانسراها، کمپینگ ها، سالن های مختص جشن ها و میهمانی ها و کنفرانس ها، سالن های آرایش و زیبایی و مجتمع های خدمات بهداشتی
- هرگونه فعالیت و ساخت انواع خودروها، کشتی ها، هواپیماها و معاملات راجع به آنها.
- تصدی به هر نوع عملیات حمل و نقل کالا یا مسافر از راه خشکی یا آب یا هوا به هر نحو که باشد.
- تصدی به هر قسم نمایشگاه عمومی از قبیل سینماها، تئاترها، سیرک ها، باغ وحش ها، استادیوم های ورزشی، فرهنگسراها، در رویه حاکم در ثبت شرکتهای، اشخاصی که درخواست ثبت شرکت با موضوع گردشگری ذیل را دارند در زمان تشکیل و ثبت شخصیت حقوقی نیازی به اخذ مجوز نداشته و بعد از شخصیت حقوقی با توجه به موضوع فعالیت باید از دستگاه مربوطه مجوز اخذ نمایند:

- اداره سالن های نمایش و برگزاری مراسم ها و جشن ها و یا کنفرانس ها
 - انجام خدمات حمل و نقل درون شهری مسافر و کالا و مرسولات و پیک موتوری
 - حمل و نقل ریلی بار و مسافر از قبیل حمل و نقل داخلی و خارجی
 - حمل و نقل دریایی
- با توجه به بررسی مستندات قانونی، فعالیت در زمینه های مسافرتی و گردشگری ذیل در زمان تشکیل و ثبت شخصیت حقوقی نیز باید مجوز اخذ نمایند:

- موضوعات فعالیت مربوط به توریسم و تورهای گردشگری شامل تصدی به فعالیت های دفاتر گردشگری، می بایستی از سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی مجوز اخذ نمایند. البته بنظر می رسد صرفاً تصدی به تورهای گردشگری و سیاحتی و زیارتی و آژانس های گردشگری و سیاحتی و ثبت نام و تنظیم مسافرتها زیارتی قبل از ثبت نیاز به مجوز داشته و سایر موضوعات گردشگری از جمله مطالعات و تحقیقات گردشگری و یا بازرگانی گردشگری و صنعت توریسم، توسعه علمی گردشگری و یا ساخت هتل ها و کاروانسراها و مراکز و نهادهای گردشگری، خدمات پشتیبانی نرم افزار و سخت افزارهای تخصصی نقشه ای گردشگری در زمان ثبت تاسیس و تغییرات نیازی به اخذ مجوز نداشته تا روند رونق اقتصادی در این بخش بهبود یابد. برخی از موضوعات مرتبط به ایرانگردی و جهانگردی و زیارتی ممکن است از سه مرجع (سازمان حج و زیارت و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان

هوایمایی (مستلزم اخذ مجوز می باشد و برخی دیگر از یک و یا دو مرجع مذکور که شرایط آن با توجه به آئین نامه نظارت بر فعالیت دفترهای خدمات مسافرتی ، سیاحتی و جهانگردی و زیارتی مشخص گردیده است .

با توجه به ثبت اشخاص حقوقی متعدد با موضوع گردشگری حلال به صورت شرکته های سهامی و غیر سهامی یا موسسات غیر تجاری نمونه موضوع فعالیت گردشگری حلال بشرح ذیل می باشد :

- خرید و فروش و تولید و عرضه محصولات حوزه گردشگری حلال و انواع صنایع دستی؛
- انجام امور بازرگانی ، اقتصادی ، تجاری ، فنی ، رفاهی و مشاوره گردشگری حلال ؛
- سرمایه گذاری و مشارکت تجاری و اقتصادی در گردشگری حلال و صنایع دستی ؛
- اخذ قرار داد و نمایندگی با هتل ها و مراکز توریستی ، اقامتی و سیاحتی داخلی و خارجی ؛
- صدور کارت های الکترونیکی داخلی و بین المللی گردشگری و سیاحتی و زیارتی حلال و عرضه محصولات سفر ؛
- ارائه راهکارهای حقوقی و فنی و تخصصی در جذب توریسم بین المللی در سطح ملی و بین المللی ؛
- اخذ اعتبارات و تسهیلات و ضمانت نامه ای بانکی از بنگاه های اقتصادی و موسسات مالی و اعتباری و بانک ها و مشارکت با آنها جهت توسعه گردشگری حلال ؛

- اعطای ، گواهینامه ، برچسب و تاییدیه های حرفه ای ، استاندارد و انتفاعی گردشگری حلال ؛
- فعالیت در زمینه ارتباطات گردشگری، اطلاع رسانی به گردشگران و آگاهی یافتن از وضعیت مقاصد گردشگری و وضعیت بازار گردشگری و گردشگری الکترونیکی؛

- خدمات پشتیبانی نرم افزار و سخت افزار های تخصصی نقشه ای گردشگری؛
- برگزاری دوره های علمی ، آموزشی ، پژوهشی ، تحقیقات گردشگری و صنعت توریسم ، توسعه گردشگری ؛
- ساخت هتل ها و کاروانسراها و مراکز اقامتی ، سیاحتی بر اساس استانداردهای گردشگری حلال ؛
- آموزش و تامین نیروی انسانی مورد نیاز شرکت با رعایت استانداردهای گردشگری حلال؛
- برگزاری نمایشگاه ها ، همایش و سمینارها مرتبط با گردشگری حلال؛
- ارائه مشاوره های تخصصی ، انتقال دانش فنی و حرفه ای در امور مرتبط با گردشگری حلال .
- ارائه خدمات انتفاعی و غیر انتفاعی ، فنی و رفاهی گردشگری .

۲-۴ حقوق گردشگری در قوانین جزایی

مقررات کیفری هر کشور نحوه برخورد با مجرمیت را تعیین می نماید که از مکاتب مختلف حقوق کیفری تبعیت می نماید. هر کسی چه اتباع خارجی و اتباع داخلی در محدوده جغرافیایی آنها را مرتکب شود محکوم به مجازات است . فارغ از جرایم عمومی همچون سرقت ، کلاهبرداری ، قتل ، ضرب و شتم و سایر موارد که در تمامی دنیا دارای شرایط خاص تعقیب کیفری می باشند برخی دیگر از جرایم همچون شرب خمر ، یا خوردن خوراکیهای غیر مجاز و یا مسائل جنسی خاص کشورهای اسلامی می باشد و هر گردشگری که وارد خاک ایران می شود با آگاهی از این نوع جرائم ملزم به رعایت آن می باشد.

کشورهای مختلف برای تعیین صلاحیت قضایی خود از روشهای گوناگونی بهره می گیرند. برخی از یک سیستم و برخی دیگر از تلفیق چندسیستم استفاده می کنند. بطور کلی سیستمهای ذیل در دنیا مطرح می باشند:

۱- سیستم سرزمینی بودن قوانین جزایی

۲- سیستم شخصی بودن قوانین

۳- سیستم حق مجازات جهانی

۴- سیستم واقعیت قوانین جزایی^{۱۶}

۵- اصل قانونی بودن جرم و مجازات در قانون اساسی

۲-۵ گردشگری در حقوق مالکیت فکری

از دیدگاه حقوق مالکیت فکری، برند مقصد گردشگری^{۱۷}، یک «سرمایه فکری» محسوب می شود که دولت ها تقاضای حمایت از آن را دارند. مقصود از برند مقصد گردشگری، نام، سمبل، لوگو یا سایر اشکال گرافیکی است که علاوه بر این که مقصد را مشخص و متمایز می سازد نوید یک سفر به یاد ماندنی و تجربه منحصر به فرد در مقصد را به همراه دارد و به عنوان عاملی در جهت تحکیم و تقویت خاطرات مفرح از مقصد عمل می کند. بنابراین، تمام ابعاد ارزش ویژه برند تأثیری مثبت بر ارزش ادراک شده در دو بعد وفاداری و آگاهی باعث افزایش تمایل به بازگشت می شوند. در قلمرو حقوق مالکیت فکری، برند مقصد به دلیل حمایت حقوقی معروف شده و در نتیجه در تثبیت موقعیت بازار مکان گردشگری و همچنین در موقعیت یابی صنایع به دست آمده از گردشگری نقش مهمی ایفاء می کند.^{۱۸}

مهم ترین محل تلاقی مالکیت ادبی و هنری با صنعت گردشگری، نمودهای فرهنگ عامه (فولکلور) و اجرا کنندگان این آثار هستند. فرهنگ عامه به مثابه یکی از منابع غنی سرمایه فرهنگی می تواند به عنوان یک فرصت در توسعه گردشگری مورد توجه قرار گیرد. نشانه های جغرافیایی یکی از مصادیق حقوق مالکیت فکری است که هم منشأ کالا و هم کیفیت و خصوصیات کالایی که نشأت گرفته از ناحیه جغرافیایی خاص می باشد را نشان می دهند.

۱۶- افراسیابی، محمد اسماعیل، حقوق جزای عمومی، تهران، نشر فردوسی، جلد اول، ص ۲۱۳

17-Destination Branding

۱۸- زاهدی، مهدی و محمدی، عمید، ۱۳۹۴، مقاله نقش حقوق مالکیت فکری در حمایت از صنعت گردشگری، مقاله ۴، فصلنامه علمی پژوهشی حقوق خصوصی دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۱۳، صفحه ۸۷-۱۱۸

یکی از موضوعات مبتلا به در حقوق گردشگری علامت و اسم تجاری می باشد . اسم تجاری عنوانی است حاکی از شهرت تاجر که او تحت آن ، عنوان خود را معرفی و مشهور می کند این عنوان ممکن است اسم خانوادگی خود تاجر باشد و ممکن است یک اسم فانتزی باشد .^{۱۹} بر طبق قانون قانون ثبت اختراعات ، طرحهای صنعتی و علائم تجاری علامت تجاری هر نشان قابل رویتی است که بتواند کالاها یا خدمات اشخاص حقوقی را از هم متمایز کند . در مواد ۳۰ الی ۳۲ قانون مذکور در خصوص علائم تجاری بیان شده است : علامت یعنی هر نشان قابل رویتی که بتواند کالاها یا خدمات اشخاص حقیقی یا حقوقی را از هم متمایز سازد و علامت جمعی یعنی هر نشان قابل رویتی که با عنوان علامت جمعی در اظهارنامه ثبت معرفی شود و بتواند مبدأ و یا هرگونه خصوصیات دیگر مانند کیفیت کالا یا خدمات اشخاص حقیقی و حقوقی را که از این نشان تحت نظارت مالک علامت ثبت شده جمعی استفاده می کنند متمایز سازد.

۲-۶ گردشگری در حقوق بین الملل

گردشگری اتباع خارجی در موضوعات مختلفی ارتباط با حقوق بین الملل دارد و لذا شناخت حقوق بین الملل در شناسایی گردشگران و اجرای قوانین در مواجهه با آنها مهم می باشد . حقوق بین الملل از جامعه حقوق بین الملل است به معنی مجموعه قواعد و مقرراتی است که بر جامعه حقوق بین الملل حاکم و قابل اجرا است. یکی از عناصر عمده در گردشگری خارجی شناسایی تبعه داخلی و خارجی می باشد که با رصد آن حقوق و تکالیف مرتبط با آن قابل بررسی می باشد. تابعیت در لغت به معنای پیرو و فرمانبردار بودن است و تابع (جمع: تبعه، اتباع) کسی است که عضو جمعیت اصلی یک دولت باشد و به کسی که عضو این جمعیت نباشد، اگرچه مقیم سرزمین آن دولت باشد، بیگانه یا غیرخودی می گویند. تابعیت، اصطلاحی در حقوق بین الملل خصوصی، به معنای عضویت فرد در جمعیت تشکیل دهنده دولت. از این عنوان در فقه اسلامی در بخش مسائل مستحدثه و نیز بابهای جهاد، لقطه و ارث سخن رفته است. تابعیت ، رابطه ای سیاسی است که فردی و یا چیزی را به دولتی مرتبط می سازد به طوری که حقوق و تکالیف اصلی وی از همین رابطه ناشی می شود مانند مانند تابعیت هر کس نسبت به دولت متبوع و تابعیت کشتی و هواپیما . تابعیت می تواند بصورت ایقاع و یا عقد باشد.^{۲۰} موضوع دیگر در گردشگری ، اقامتگاه می باشد . اقامت در لغت به معنای در جایی ماندن و به سر بردن است و اقامتگاه محلی جغرافیایی است که شخص در آن زندگی و عمده امور خود را در آن مکان اداره می کند. اقامتگاه به مکان معینی گفته می شود که فعالیتها و امور شخص (اعم از سکونت و اداره امور) در آن مکان متمرکز شده و به نوعی عنصر شناسایی شخص حقیقی و حقوقی است. در حقوق عمومی و خصوصی، اقامتگاه عنصر مهمی در تعیین قلمرو حقوقی شخص محسوب می شود.^{۲۱} قانونگذار در ماده ۱۰۰۲ قانون مدنی، اقامتگاه را تعریف کرده است: «اقامتگاه هر شخصی عبارت از محلی است که شخص در آنجا سکونت داشته و مرکز مهم امور او نیز در آنجا باشد. اگر محل سکونت شخصی غیر از مرکز مهم امور او باشد، مرکز امور او اقامتگاه محسوب می شود. اقامتگاه اشخاص حقوقی مرکز عملیات

۱۹- ماده ۵۷۶ قانون تجارت

۲۰- جعفری تبریزی، محمدتقی (۱۳۷۰)، تحقیق در دو نظام حقوق جهانی بشر از دیدگاه اسلام و غرب و تطبیق آن دو بر یکدیگر، تهران.

۲۱- نصیری، همان منبع

آنها خواهد بود.» بر اساس ماده ۱۰۰۳ قانون مدنی، «هیچ کس نمی‌تواند بیش از یک اقامتگاه داشته باشد.» همچنین ماده ۱۰۰۴ این قانون می‌گوید: «تغییر اقامتگاه به وسیله سکونت حقیقی در محل دیگر به عمل می‌آید؛ مشروط بر اینکه مرکز مهم امور او نیز به همان محل انتقال یافته باشد.» تابعیت و اقامتگاه دو عامل تقسیم جغرافیایی اشخاص در جامعه بین‌المللی میان دولت‌ها می‌باشند. برای تعیین وضع حقوقی فرد در روابط بین‌المللی باید نخست تابعیت او را تشخیص داد و بر حسب اینکه فرد تابعیت کشور محل، اقامت یا کشور دیگری را داشته باشد، عملاً از حقوق بیشتر یا کمتری برخوردار خواهد بود. تابعیت و وضع بیگانگان هر دو تحت تأثیر مسأله جمعیت واقع می‌شوند به این صورت که هرگاه کشوری سیاست مهاجر پذیری پیش گرفته باشد، باید حقوق وسیعی به بیگانگان اعطا نماید تا الحاق ایشان را به اتباع خود تسهیل کند، پس تمایل بیشتری به اجرای اصل خاک نشان می‌دهد؛ در حالی که یک کشور مهاجر فرست ممکن است فقط اصل نسب یا اصل خون را در تابعیت بپذیرد که در آن برای بیگانگان حقوقی قائل نباشد.^{۲۲}

۲-۷ سازمان‌های اختصاصی بین‌المللی گردشگری

وجود سازمان‌های بین‌المللی مستقل و اختصاصی در حوزه گردشگری موجب ارتقاء خدمات و توسعه این صنعت می‌شود. برخی معاهدات و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی در حوزه‌های حفاظت از مراکز و اماکن طبیعی، فرهنگی و تاریخی به منظور بهره‌برداری‌های آموزشی و اجتماعی را می‌توان یکی از روش‌های تأثیرگذاری حقوق بین‌المللی در این عرصه دانست. معاهدات و موافقت‌نامه‌های مذکور را می‌توان اینگونه نام برد:

- کنوانسیون یونسکو در مورد حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان (کنوانسیون حفاظت از میراث جهانی ۱۹۷۲)^{۲۳}
- کنوانسیون لاهه در مورد حفاظت از دارایی‌های فرهنگی در زمان مخاصمات مسلحانه (۱۹۵۴)^{۲۴}
- پروتکل دوم لاهه (۱۹۹۹)
- پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو (۱۹۴۹) در مورد حفاظت از قربانیان مخاصمات مسلحانه (۱۹۷۷)

در خصوص گردشگری در حقوق بین‌الملل، سازمانی با نام سازمان گردشگری جهانی شناخته می‌شود. این سازمان به عنوان یک ارگان رسمی سازمان ملل تأسیس گردیده است. UNWTO رسماً در سال ۱۹۷۰ و در مکزیکوسیتی تأسیس شد. در سال ۲۰۰۳ این سازمان رسماً به عنوان بخشی از سیستم سازمان ملل متحد شناخته شد عنوان آن از سازمان گردشگری جهانی (WTO) به سازمان گردشگری جهانی سازمان ملل (UNWTO) تغییر یافت. در حال حاضر تعداد ۱۵۵ کشور به عضویت این سازمان درآمده‌اند. این سازمان هم‌چنین ۷ عضو همکار، دو ناظر دائم و ۴۰۰ عضو وابسته دارد. ارکان سازمان شامل مجمع عمومی (رکن عالی)، شورای اجرایی، تعدادی کمیته تخصصی و یک دبیرخانه که توسط دبیرکل اداره می‌شود می‌باشد. دبیرکل فعلی سازمان طالب ریفائی از اردن است. هدف اصلی سازمان ارتقاء صنعت گردشگری به عنوان ابزاری برای رشد اقتصادی، توسعه فعال و تحکیم محیط زیست اعلام شده است. یکی از دست

۲۲- همان منبع، ۳۱

23-The World Heritage Convention, 1972

24-The Hague Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict

آوردهای این سازمان در راستای رسیدن به اهدافش تدوین «اصول اخلاقی جهانی گردشگری» است. این حرکت کشورها را تشویق می‌کند که یک کد یا قانون برای اعمال اخلاق در گردشگری تدوین و تصویب کنند. کد اصول اخلاقی یک مجموعه جامع از قواعد است که برای راهنمایی فعالان کلیدی توسعه عرصه توریسم طراحی شده است. این کد با مخاطب قرار دادن دولت‌ها، صنعت گردشگری و مسافرت، جوامع و توریست‌ها قصد دارد که در به حداکثر رساندن فواید و منافع این بخش و در عی حال به حداقل رساندن تأثیرات منفی احتمالی آن بر محیط زیست و میراث فرهنگی کشورهای جهان کمک‌رسانی نماید.^{۲۵} تشکیلات، سازمان‌ها و مراجع بین‌المللی را که امروزه در این صنعت پرسود فعال هستند می‌توان به شرح ذیل برشمرد:

- ۱- سازمان جهانی جهانگردی (UNWTO)
- ۲- کمیسیون منطقه جهانگردی آسیای جنوبی (SARTO)
- ۳- همکاری عمران منطقه ای (RCD)
- ۴- انجمن آژانس‌های مسافرتی امریکا (ASTA)
- ۵- کمیسیون اقتصادی آسیا و خاور دور (ECAFE)
- ۶- فدراسیون بین‌المللی اتحادیه‌های آژانس‌های مسافرتی (UFTAA)
- ۷- دفتر بین‌المللی جهانگردی اجتماعی (IFST)
- ۸- انجمن جهانی آموزش حرفه‌های جهانگردی (WAPTT)
- ۹- انجمن بین‌المللی کلپ‌های اسکال (SKAL)^{۲۶}

۳- استانداردها و مدل گردشگری حلال

گردشگری از مهم‌ترین مسائل گسترش و انتقال تمدن‌ها و فرهنگ‌ها است و گردشگری در فرهنگ اصیل اسلامی و ایرانی مورد تأکید فراوان قرار گرفته است و دارای اثرات و برکات مادی، معنوی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است.

۳-۱ استانداردها و الگوهای شرعی مربوط به اقامتگاه و رزو بلیط

یکی از ارکان اساسی در هر سفر وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه می‌باشد که به علت استقرار مسافران، بیشترین توجه اعتقادی و رفتاری را به خود جلب می‌نماید. در جامعه دینی افراد می‌خواهند در محیط امنی به باورهای دینی و مذهبی آنها احترام گذاشته شود تا در طول

۲۵- برگرفته شده از international-law.blog.ir

۲۶- همان منبع

سفر از لحاظ ذهنی و فکری با مثل مواجه نگردند و امکانات و تجهیزات لازم را برای انجام فرایض دینی در اختیار داشته باشند . لذا محل استقرار در هتل ها با ویژگی های مذکور مورد تاکید می باشد.

آلات قماره و قمار بازی ، سحر و کهنانت^{۲۷} نباید در هتل ها و محل های اقامت مسلمانان وجود داشته باشد . در قسمت های مختلف اقامتگاه و هتل ها از کاربرد نمادها، آرم ها و طراحی روی درب ورودی که خلاف شئونات و موازین اسلامی و همچنین کاربرد نمادهایی که با باورهای اساسی مسلمانان مثل توحید در تضاد است و همچنین ارائه برنامه هایی که بر خلاف اخلاق و عفت عمومی است پرهیز شود. از پخش موسیقی های متضاد با باورهای اعتقادی مسلمانان چون توحید پرهیز شود. مکانی (فضا) مناسب در لابی هتل به عنوان نمازخانه معین گردد. جهت قبله برای نمازگزار مشخص باشد. تجهیزات (قبله نما و وسایل نماز) از قبیل سجاده، مهر، تسبیح و قرآن و امکانات لازم برای آگاهی مسافران از وقت نماز (اعلام زمان نماز توسط خدمه یا از طریق پخش اذان) و مکان مناسب برای اقامه نماز فراهم گردد. وضوخانه جهت گردشگران به تفکیک جنسیت منظور گردد. حفظ حرمت و خودداری از تضييع حقوق گردشگران و مسافران الزامی است. دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری باید تفکیک جنسیتی گردشگران و مسافران حلال را در زمان صدور بلیط مد نظر قرار دهند. استخرها و سالن ورزشی هتل ها و اقامتگاه های حلال به تفکیک جنسیت در اختیار مسافران قرار گیرد. زمان مشخص برای استفاده مسلمانان از سالن ورزشی و استخر به تفکیک جنسیت تخصیص یابد. امکانات لازم و مشاوران ورزشی و همچنین پرسنل کافی برای خدمت رسانی به گردشگران وجود داشته باشد. احترام به حقوق گردشگران و رضایت کامل از نحوه برخورد از ویژگی گردشگری حلال است .

۳-۲ استانداردهای شرعی اخلاقی و رفتاری

با لحاظ توصیه های اسلامی ، در تورهای گردشگری و شرکت های خدماتی گردشگری و جهانگردی ، مبانی اخلاقی در گردشگری حلال در رستوران ها ، اقامتگاه و هتل های میزبان مسلمانان ، مراتب استاندارد ها و الگوهای رفتاری در خصوص گردشگری بشرح ذیل می باشد:

پیش بینی اعمال حرام از جمله زنا و لواط و مانند آنها در تورها و اماکن گردشگری اسلامی حرام می باشد^{۲۸} رعایت فضایل اخلاقی و دوری از ضد ارزشها مانند پرهیز از دروغ گفتن، اغراق و ارائه اطلاعات غیرواقعی در معرفی و ارائه خدمات و همچنین رعایت شئونات و حجاب اسلامی توسط پرسنل و خدمه الزامی است. تکریم مشتریان توسط پرسنل و خدمه دست اندرکار الزامی است. فضاهای عمومی باید به نحوی باشد که موجب جذب و توجه مشتریان به ارزش و اهمیت مفهوم حلال باشد. فضای محیط باید طوری طراحی شده باشد که تکریم گردشگر در همه زمینهها باعث آرامش و ارتقاء روح و روان گردشگران و مسافران شود. ارائه دهنده خدمات در صورت درخواست گردشگر و مسافر باید ارائه خدمات به تفکیک جنسیت را مد نظر قرار دهد. ترغیب و تشویق به برقراری روابط مثبت همکاری،

۲۷- فیض ، علی رضا ، مهذب ، علی ، ۱۳۷۹ ، اللمعه دمشقیه ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران

۲۸- فیض ، همان منبع

همراهی و کارگروهی در میان پرسنل در جهت سرویس دهی مطلوب به گردشگران و مسافران انجام پذیرد. امکان ارائه خدمات برای مشتریان خاص (تهیه لوازم و وسایل مورد نظر با شرایط و متناسب با درخواست) فراهم باشد. برخورد پرسنل با گردشگران و مسافران همواره باید با رافت و اخلاق اسلامی همراه باشد. مدیر عامل، مدیر فنی، پرسنل و دست اندرکاران باید شرایط و محورهای لازم را از سوی سازمانها و ارگانهای متولی برای آن فعالیت داشته باشند.

۳-۳ استانداردهای شرعی مرتبط با خوردن و آشامیدن

از جمله موضوعاتی که در قرآن و فقه اسلامی تأکیدات فراوانی به آن شده است موضوع رعایت در نحوه تغذیه، خوردن و آشامیدن می باشد با توجه به آیات و روایاتی که در گفتارهای قبلی بیان شد خداوند در قرآن اصل بر مباح بودن خوردن نعمت های خود نموده است مگر مواردی که از آن نهی شده اند. **فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ**^{۲۹}: (پس، از آن چیزهای حلال و پاکیزه‌ای که خداوند روزی شما کرده بخورید، و اگر تنها او را می‌پرستید نعمت خدا را شکرگزارید.) همچنین در آیات بعدی می فرماید: **إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَ الدَّمَّ وَ لَحْمَ الْخَنزِيرِ وَ مَا أَهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَ لَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ**: (بدرستی که منحصرآ مردار و خون و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بر آن برده شده برای شما حرام است، پس کسی که مجبور شود و زیاده رو و متجاوز نباشد، همانا خداوند آمرزنده و مهربان است، نظیر این آیه در سوره بقره آیه ۱۷۳ و سوره مائده آیه ۳ و سوره انعام آیه ۱۴۵ ذکر شد و چنانچه گفتیم مردار یعنی میته یا حیوانی که تزکیه نشده باشد، بدون ذبح شرعی مرده باشد) و سایر مفردات، آیه معنایش واضح است. چنانچه مفسرین گفته اند محرمت خوراکی بالاصاله منحصر در همین چهارمورد است، یعنی مردار، خون، گوشت خوک و آنچه به نام غیر خدا ذبح شود ولیکن در مراجعه به سنت بدست می آید که محرمت دیگری نیز هست که رسول خدا (ص) به امر الهی آنها را حرام نموده اند و ما به فرمایش قرآن کریم موظف هستیم هر چه را رسول می فرماید به آن ملتزم باشیم و ما را از هر چه نهی می کند اطاعت کنیم، **(ما اتيكم الرسول فخذوه و ما نهيككم عنه فانتهوا)**. آنگاه می فرماید هر کس از روی اضطرار و فقط به اندازه رفع حاجت از این موارد مصرف نماید و قصدش تجاوز از حدود الهی نباشد، خداوند به سبب امر زندگی و مهربانیش از وی در می گذرد، چون او نسبت به بندگانش غفور و رحیم است. **وَ لَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتَكُمُ الْكُذِبَ هَذَا حَلالٌ وَ هَذَا حَرَامٌ لَتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ لَا يفلحُونَ**: (وبا هر دروغی که به زبانتان می آید نگوئید: این حلال است و آن حرام، تا بر خدا دروغ بسته باشید. زیرا کسانی که بر خداوند دروغ می‌بندند رستگار نمی‌شوند.) **مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ**: (سرچشمه‌ی همه افتراها رسیدن به دنیایی است که) بهره‌ای اندک است، در حالی که برای آنان (در آخرت) عذابی دردناک است^{۳۰}.

۲۹- سوره نحل آیه ۱۱۴

۳۰- سوره نحل آیات ۱۱۵ الی ۱۱۷، قرائتی، محسن، ۱۳۸۳ تفسیر نور، تهران مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، چاپ یازدهم، مکارم شیرازی، تفسیر نمونه

در آیات دیگری نیز در خصوص خوردن و آشامیدن موضوعاتی بیان شده است «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ»^{۳۱} (ای اهل ایمان، روزی حلال و پاکیزه‌ای که ما نصیب شما کرده‌ایم بخورید و شکر خدا به جای آرید اگر شما خالص خدا را می‌پرستید.) و در برخی آیات ارتباط معنوی نزدیکی بین غذای پاکیزه و عمل صالح دیده می‌شود. «يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا»^{۳۲} (از غذاهای پاکیزه بخورید و عمل صالح انجام دهید.) از جمله حقوق مربوط به گردشگران این است که در مسافرت، طبخ و منوی غذایی از چه مواد خوراکی تهیه شده است. بعضا مشاهده می‌گردد در برخی از رستوران‌ها و هتل‌ها، غذاهای مختلفی به مسافران پیشنهاد می‌گردد که ترکیب مواد غذایی آن برای مصرف کننده پنهان است و بعضا مواد اولیه آن مانند برخی از منوی‌های غذای دریایی، غیرحلال و نامشروع می‌باشد، لذا در مرحله اول در جهت حفظ حقوق گردشگری اصل اطلاع رسانی صحیح مواد غذایی خوراکی‌ها می‌باشد که نیاز به استاندارد سازی آن می‌باشد. اعیان نجس، مانند شراب انگور و شراب خرما و سایر شرابها و نیز مردار و اجزایی از بدن مردار که روح دارد، نه اجزای بی روح آن و خون و خوک و سگ، غش پنهانی مانند آمیختن شیر با آب و مخلوط کردن گندم با خاک و گندم مرغوب با نا مرغوب در هر حال حرام است^{۳۳}.

لذا با توجه به مبانی و متون فقه رعایت جلوگیری از منکرات در حوزه گردشگری مورد تایید می‌باشد و با رعایت اصول قرآنی و استنباط در اصول فقهی استانداردهای لازم گردشگری حلال در این بخش به عنوان توصیه‌های لازم در حوزه اصول رستوران‌ها بشرح ذیل می‌باشد:

- اصل در مباح بودن خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها از جمله گوشت حیوانات می‌باشد. «وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ... وَ مِنْهَا تَاكُلُونَ»^{۳۴} (خداوند) چهارپایان را برای شما آفرید... و از گوشت آنها می‌خورید.
- گیاهان از جمله مواد غذایی حلال محسوب می‌شوند، دانه‌ها و غلات تحت عنوان «زرع و حب» در قرآن اشاره شده است. «و هُوَالذِي أَنْشَأ... الزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلَهُ»^{۳۵} و اوست خدایی که (برای شما) انواع زراعت را پدید آورد که با هم متفاوتند. همچنین فرموده است: «فَانبَتْنَا فِيهَا حَبًا»^{۳۶}؛ در آن (زمین) دانه‌ها رویانندیم. گیاهان و دانه‌های غذایی، مایه اصلی تغذیه انسان است. دانه‌هایی که اگر یک سال بر اثر خشکسالی قطع شود، قحطی و گرسنگی تمام جهان را فراخواهد گرفت. تعبیر به «حبًا» به صورت نکره یا دلیل بر اهمیت این ماده غذایی است و یا به تنوع دانه‌ها اشاره دارد. از میان دانه‌ها گندم،

۳۱- آیه ۱۷۲ سوره بقره

۳۲- آیه ۵۱ سوره مؤمنون

۳۳- فیض، همان منبع

۳۴- سوره نحل آیه ۵

۳۵- سوره انعام آیه ۱۴۱

۳۶- سوره عبس آیه ۲۷

کاملترین و غنی ترین ماده غذایی است که جای بسیاری از غذاها را می گیرد. حضرت یوسف علیه السلام برای نجات مردم مصر از هفت سال قحطی به ذخیره سازی گندم پرداخت. نان بهترین خوراکی، مایه برکت و استواری تن، خوشبو کننده دهان است و بهترین نان، نان سبوس دار است که دارای فیبر می باشد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «خداوند! برای ما به نان برکت بده و میان ما و آن جدایی میفکن، اگر نان نبود نه روزه گرفته بودیم، نه نماز خوانده بودیم و نه واجبات خدا را انجام داده بودیم»^{۳۷}.

- همانطور که بیان شد خوردن گوشت سگ، خوک، مردار، شراب حرام است^{۳۸}.
- در گردشگری حلال منوی غذای حلال در هتل ها و رستوران وجود داشته باشد.
- در منوی غذایی حلال وجود انواع حیوانات دریایی از جمله ماهی فلس دار و میگو مجاز می باشد.
- در سرو غذا نباید از خوردنی ها و آشامیدنی های که مواد آن برای بدن انسان ضرر کلی دارد، استفاده نمود.

۳-۴ استانداردهای شرعی مرتبط با پوشاک

اسلام دین اعتدال می باشد. موقعیت های جغرافیایی، آب و هوا، سردی و گرمی مناطق، فرهنگ ها و میانی فکری از جمله موضوعاتی است که در پوشش هر اقلیم اثر گذار می باشد. پوشش های مختلف با حفظ حجاب، هویت اسلامی هر منطقه را ایجاد می نمایند.

لذا فارغ از کاربرد پوشش اسلامی، پوشاک باید از استانداردهای لازم شرعی بشرح ذیل برخوردار باشند:

تولیدکنندگان و عرضه کنندگان منسوجات و پوشاک نباید محصولاتی را که با موازین و فرهنگ اسلامی مغایرت دارد برای مشتریان حلال تولید و یا عرضه نمایند. منسوجات و پوشاک باید عاری از نجاسات و با تطهیر شرعی انجام شود. تولید کنندگان و عرضه کنندگان منسوجات و پوشاک باید نصب لوگوی حلال را بر روی تمام محصولات ارائه شده خود در جهت حصول اطمینان مشتری از حلیت کالا نصب نمایند. تولید کنندگان باید در نظر داشته باشند که استفاده از اجزای روح مردار نجس مجاز نمی باشد، حتی اگر به مانند چرم فرآوری شده باشد. ارائه دهندگان پوشاک نباید، در پوشاک تولیدی و عرضه کننده خود هیچ عنصر حرامی بکار ببرند.

نتیجه گیری

از جمله مبانی بنیادی گردشگری، موضوع شناسایی نظام حقوقی بر پایه تفکر اسلامی است که ارتباط ویژه ای با فقه اسلامی دارد. در خصوص توسعه رویکرد اقتصادی گردشگری نباید مباحث دینی و فرهنگی با چالش مواجه گردد و عند الزوم نیز در جهت جلوگیری از رکود این صنعت نوین، نقش زمان و مکان جغرافیایی و عرف های محلی باید با اهمیت تلقی و ارزش گذاری گردند، به نحوی که در

۳۷- اهمیت غذا، پایگاه اطلاع رسانی حوزه، دانشنامه اسلامی، موسسه تحقیقات و معارف اسلامی اهل بیت

۳۸- هاشمی شاهرودی، سید محمود، توضیح المسائل، دفتر اطلاع رسانی دفتر آیت الله شاهرودی ص ۲۷

حقوق گردشگری نوعی تکلیف و حق ایجاد شود تا به آسانی امکانات صنعت گردشگری در اختیار عموم قرار گیرد و با پیش بینی مبانی و اصول اسلامی، قانونگذاری مناسبی برای آن در نظر گرفته شود. در موضوع گردشگری هر چند که ممکن است برخی از حقوق، صنعت و امکانات گردشگری از طرح و دیدگاه جهانی استفاده نماید، لکن هر فرهنگی حق دارد، آداب و رسوم خود را معرفی نماید و از طرفی بومی و محلی نگری قاعدتاً نفی سلطه جهانی می نماید. برخی از حقوق گردشگری قراردادی است و برخی دیگر از آن حق طبیعی همانند استفاده از امکانات طبیعی، ساحل، دریا، کوه، بیابان، آسمان نظایر آن است. که اعطای آن لزوم شناخت دقیق مباحث مرتبط با آن را می سنجد. با توجه به ساختارها و فرهنگ غالب کشور به صورت دینی و مذهبی، تراحم و تعاملات حقوقی مختلفی در گردشگری حلال داخلی با گردشگری خارجی مشاهده می گردد. گردشگری اسلامی و بین المللی از برخی جهات از جمله الگوی مدل گردشگری، آداب سستی و اسلامی، خوراک و یا حجاب موجب تراحم و تفاوت و از برخی جهات از جمله حقوق مربوط به حقوق شهروندی و حقوق مصرف کننده و سایر موارد، دارای تشابهات می باشد. بر همین مبنا مراتب لزوم تطبیق مبانی گردشگری با فقه ضروری می باشد. حقوق گردشگری موضوع اباحه به صورت ویژه و گسترده مورد استفاده قرار می گیرد. اصل اباحه دو کاربرد دارد: یکی اثبات اباحه ظاهری در موارد شک و عدم وجود دلیل بر منع و دیگری اثبات اباحه واقعی به بعضی عمومات موجود. اباحه در معانی مخیر ساختن مکلف بین انجام دادن کاری و ترک آن، صحت و مشروعیت چیزی، حکم عقل به عدم قبح کاری، معذور بودن در انجام دادن آن و مأذون بودن به کار رفته است. خداوند می فرماید هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا؛ او خدایی است که همه موجودات زمین را برای شما خلق کرد و یا در جای دیگر می فرماید: يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا؛ ای مردم از آنچه در زمین است، حلال و پاکیزه را تناول کنید همچنین با آیه ای مواجه می باشیم که می فرماید قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ؛ بگو ای پیامبر در احکامی که به من وحی شده است، من چیزی را که برای خوردن طعم حرام باشد، نمی یابم، جز آن که میت (حیوان مرده) باشد یا خون ریخته یا گوشت خوک. از امام صادق علیه السلام نیز نقل شده که «كُلْ شَيْءٌ مُطْلَقٌ حَتَّى يَرِدَ فِيهِ نَهْيٌ»؛ همه اشیاء مباحند مگر آن که مورد نهی واقع شده باشند. لذا با مستندات مذکور می توان نتیجه گرفت که مبانی و اصول اعتقادی و دینی مناسبی در تشریح قبح و حسن اعمال و کردار و یا انجام و عدم انجام افعال وجود دارد و در گردشگری حلال که نوع خاصی از گردشگری مذهبی است تمام فعالیت های آن با توجه به قوانین اسلامی انجام می شود.

در نگاه اسلامی علاوه بر رعایت قوانین و مقررات هر کشور، اجرای شریعت اسلامی نیز حائز اهمیت می باشد. در شریعت، اعمال و موضوعات مربوط به روابط بشری به احکام مختلفی از جمله حرام، مباح، حلال، مکروه، مستحب و سایر دسته بندی ها تقسیم می شود و قواعد و اصول فقهی نیز در جهت جلوگیری از آسیب های اعتقادی و رعایت روش صحیح زندگی در نظر گرفته شده است. یکی از ارکان اساسی در هر سفر وضعیت هتل ها و اقامتگاه می باشد که به علت استقرار مسافران، بیشترین توجه اعتقادی و رفتاری را به خود جلب می نماید. در جامعه دینی افراد می خواهند در محیط امنی به باورهای دینی و مذهبی آنها احترام گذاشته شود تا در طول سفر از لحاظ ذهنی و فکری با مشکل مواجه نگردند و امکانات و تجهیزات لازم را برای انجام فرایض دینی در اختیار داشته باشند. موضوعاتی چون اسلامی کردن محیط سفر، اقامتگاه ها و هتل ها و خدمات مسافرتی از جمله هواپیما، قطار، کشتی و اتومبیل، خوراک و پوشاک و نحوه رفتار از جمله مواردی است که به عنوان استانداردهای شرعی حلال در نظر گرفته شده است.

در جهت الگو سازی و جذب گردشگری حلال ، نیاز به بروز رسانی مقررات داخلی خود می باشیم . چون جهانگردی یک فعالیت چندبخشی است، لازم است که حداکثر هماهنگی میان سازمان ها و وزارتخانه های مرتبط انجام پذیرد . عضویت و فعالیت مستمر در معاهدات و موافقتنامه های بین المللی از جمله کنوانسیون یونسکو ، کنوانسیون لاهه ، سازمان گردشگری جهانی شورای بین المللی یادمانها و محوطه ها (ایکوموس) در حوزه های حفاظت از مراکز و اماکن طبیعی، فرهنگی و تاریخی به منظور بهره برداری های آموزشی و اجتماعی را می توان یکی از روش های تأثیرگذار در عرصه توسعه گردشگری بین المللی دانست.

فهرست منابع

افراسیابی ، محمد اسماعیل ، حقوق جزای عمومی ، تهران ، نشر فردوسی
حسن زاده بهرام ۱۳۹۵ ، حقوق تحلیلی ثبت شرکت ها ، تهران، جنگل جاودانه
زاهدی ، مهدی و محمدی ، عمید ، ۱۳۹۴ ، مقاله نقش حقوق مالکیت فکری در حمایت از صنعت گردشگری ، مقاله ۴، فصلنامه علمی پژوهشی حقوق خصوصی دانشگاه علامه طباطبائی ، شماره ۱۳
کارگر ، بهمن ، ۱۳۸۶ ، توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران ، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروی های مسلح
فیض ، علی رضا ، مهذب ، علی ، ۱۳۷۹ ، اللغه دمشقیه ، تهران ، انتشارات دانشگاه تهران
میرحسینی، سید حسن ، ۱۳۸۵، حقوق نشانه های جغرافیایی، تهران، نشر میزان
هاشمی شاهرودی ، سید محمود ، ۱۳۹۴ ، اندیشه های اسلامی ، تهران ، انتشارات بنیاد فقه و معارف اهل بیت
هاشمی شاهرودی ، سید محمود ، ۱۳۹۴ ، بیداری اسلامی ، تهران ، انتشارات میزان
هاشمی شاهرودی ، سید محمود ، توضیح المسائل ، دفتر اطلاع رسانی دفتر آیت الله شاهرودی
نصیری ، محمد ، ۱۳۹۴ ، حقوق بین الملل خصوصی. تهران، نشر آگه.
نوئل اسکات، جعفر ، جعفری؛ مترجمین رمضان زاده لسبویی، محمود ، ۱۳۹۳ ، گردشگری در جهان اسلام ، تهران، مهکامه

کتاب فقهی - عربی

حر عاملی ، محمد ، ۱۳۸۳ ، وسائل شعیه ، بیروت جلد ۱۸
حسینی عاملی، محمد، حائری تهرانی ، مهدی ، ۱۳۷۱، مواضع عدویه (پندهای معصومین) قم ، بنیاد فرهنگی امام مهدی
محسن الکاظمی ، محمد بن المرتضی ، المحجه البیضا فی تهذیب الاحیاء ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی
فاضل لنکرانی، محمد، ۱۳۹۰ ، کفایة الاصول ، قم ، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)
کلینی، ۴۰۷ ق ، اصول کافی ، نسخه سنگی

چکیده انگلیسی

Abstract

On the other hand, the secret of republicanism and democracy stability is considering and granting of rights. The matter of right needs to be written first. Tourism should be taken into consideration as

an important issue in the course of the overlapping of the political and Islamic economic system. Tourism is considered as a clean economy in economic, social and revenue areas in the world, because it has cultural, economic, commercial and political consequences. Unfortunately this important issue has been ignored in Iran and Iranian people are sometimes known as consuming tourists, instead of a complete host for this new industry over the boards. While there are different cultural, natural and historical attractions in Iran, Iran's portion in this industry is very insignificant.

The main principles of tourism need the recognition of law system in the base of Islamic thought which is specially connect to Islamic jurisprudence. On the subject of expanding the economic approach of the tourism, the religion and cultural issues should not be facing into challenge and in the matter of necessity, the role of time and geographic place and local customs should be considered important because of the prevention of stagnation of this new industry. In this approach, some sort of right and duty is provided to help the facilities of tourism industry be easily available for all the people.

Key words

Tourism law, jurisprudence, Islam, nature, travel